

Judici als Colom

Autor: Oriol Garcia Farré

Data de publicació: 16-10-2023

Fins a mitjan segle XX, la versió oficial sobre l'expedició transoceànica que va suposar la descoberta del “Nou Món” es va moure entre el mite i l'argumentari romàntic. Però res del que s'havia explicat fins aleshores ha resultat ser del tot cert, ni tan sols ho són els indrets tant de sortida com de tornada. Durant dècades, un reduït grup d'historiadors —rebutjats per l'Acadèmia i ignorats pels mitjans— han persistit en el seu treball de desllorigar una teranyina premeditada de falsedats que envolten els veritables fets.

Si defugim de la fantasia i ens centrem a fer una veritable anàlisi de la realitat històrica, la qual està fonamentada en l'estudi objectiu i científic de les fonts documentals —siguin directes o indirectes, primàries o secundàries— ràpidament ens adonarem que la usurpació de la identitat històrica sobre l'expedició transoceànica realitzada contra l'almirall català Cristòfol Colom és un fet real. I és així!

Sense cap motxilla —ni econòmica ni institucional— que condicioni les recerques, un reduït grup d'historiadors han estat capaços de trobar la mirada silenciada per la censura castellana sobre el descobriment d'Amèrica i la identitat real dels seus protagonistes. Els estudis comparatius de manuals divulgatius, històries generals o planisferis, tant d'edicions castellanques, portugueses com franceses, han permès descobrir com la Corona de Castella —a través d'una punyent censura recolzada per unes de lleis específiques— va arribar a controlar la major part dels textos que narren els fets sobre l'empresa americana. Per sort, la curiositat ha desemmascarat la manipulació i ha revelat la tosquedat amb la qual va treballar la Corona de Castella per a fiscalitzar els fets, a fi de confondre l'opinió pública sobre la veritable autoria de la descoberta.

Per tant, tampoc ens ha d'estranyar que “l'epopeia castellana” aparegui a principis del segle XVI, just quan en Colom és desposseït de tots els títols signats a les “Capitulacions de Santa Fe” que, recordem-ho, fou el marc jurídic per on se sustentà tot el descobriment d'Amèrica. Amb aquell judici, la Corona va aconseguir que els Colom esdevinguessin una

família inofensiva per al poder. Certament, a partir d'aleshores s'inicià un llarg període de litigis —primer contra en Cristòfol Colom i després cap als seus descendents— per anul·lar els acords. Durant més de vuitanta anys, la família Colom pledejarà contra la monarquia, però esdevindrà una qüestió estèril.

Una documentació adulterada

La tasca engegada —primer per la Corona de Castella i més tard per Espanya— ha promogut al llarg dels segles un garbuix de versions oficials i singulars, amb infinitat de dades barrejades, llocs inversemblants de partença o tornada, personatges reals barrejats amb ficticis, canvis d'identitat o disparitat d'orígens naturals dels principals personatges. Això ha permès configurar un relat novel·lesc, mutable als gustos de l'audiència i perfecte per a cobrir les necessitats de la política d'Espanya, en cada moment. Per tant, no ens ha d'estranyar que l'èpica s'hagi fonamentat en una premeditada nebulosa. Però aquest premeditat emboirament s'ha començat a dissipar amb l'aparició de destacats estudis forans als cercles espanyolistes, els quals han aconseguit revertir la tendència de repetir com un mantra la narració oficial.

Un exemple d'aquest canvi de tendència han estat les investigacions de la historiadora nord-americana Alcía Gould, les quals han permès resseguir tots els cognoms dels expedicionaris que apareixen en els suposats registres oficials dels diferents viatges d'en Colom, i s'ha arribat a la següent conclusió: res és veritable, tot és fum! Perquè la seva recerca ha anat molt més enllà dels textos on hi apareixen els llistats dels noms dels tripulants. La recerca ha constatat que la majoria dels cognoms dels tripulants no tenen cap continuació documental que certifiqui que tal mariner o personatge —que apareix als llistats— va tenir una existència efectiva i real. Però també sobta moltíssim que en aquests famosos llistats no hi aparegui cap cognom català entre la tripulació. Aleshores, si pensem que tots aquests cognoms han estat adulterats i busquem els seus equivalents en català —Garay per Garau o Fernández per Ferrandis o Cases per Casaus—, resulta que tots encaixen amb cognoms ben documentats, no només com a personatges reals catalans de carn i ossos, sinó com a mariners, cosmògrafs o militars.

En conclusió, les cròniques colombines que ens han arribat denoten un clar adulterament, atès que estan plenes d'anacronismes i importants incoherències temporals, cosa que esdevé inexplicable quan teòricament —la font principal— va ser escrita per un bibliòfil, culte i amb gran memòria, com fou el fill d'en Colom. La crítica textual ha permès demostrar que tots aquests suposats originals han estat retocats. Per aquest motiu, creure's les fonts a ulls clucs, sense exercir cap mena de crítica documental, ni sospitar de les intencionalitats polítiques dels arranjadors dels llibres, ens porta, més que al rigor i a l'academicisme historiogràfic, directament a la fe.

El punt de sortida de l'expedició

Avui sabem per destacats treballs de recerca de les historiadores —tant de la pionera Núria Coll com de l'Eva Sans— que la vila de Pals d'Empordà va tenir un important port natural. I ho sabem perquè aquests estudis han permès documentar infinitud de testimonis que parlen sobre transaccions comercials que s'hi duïen a terme i, per tant, havia esdevingut un rellevant port comercial des de principis del segle XIII. A més, la toponímia i l'arqueologia del paisatge han permès identificar tant restes d'edificacions com accidents geogràfics documentats en antigues cartografies. Tot això, compaginat amb estudis paleo-hidrogràfics de l'entorn de Pals, venen a confirmar allò que els documents testimonien.

Si tenim present que la superfície del planeta està exposada a un canvi constant que provoca moviments regulars, i entenem que els mars s'allunyen de les platges o a l'inrevés, entendrem que l'entorn de Pals de finals del segle XV no té res a veure amb el paisatge de Pals que veiem avui en dia. És obvi!

Per tant, allò que sorprèn més de la versió oficial —referent al punt de partença de l'expedició transoceànica d'en Colom— és el topònim d'on surt: Palos de Moguer. Sens dubte és el mateix cas que Sant Esteve de les Roures, dos indrets que no existeixen, ni han existit mai. Certament, a la província de Huelva existeixen dos pobles, separats per 16 km, que responen al topònim de Palos de la Frontera i Moguer. Ambdós casos es troben a més de 40 km del litoral atlàntic. I per si no n'hi hagués prou, encara sorprèn més quan cap dels dos indrets mai ha estat envoltat per muralles ni han tingut un campanar d'estil gòtic català de 21,28 metres d'alçada.

Tinguem present que el segle XV, Catalunya havia esdevingut una important potència nàutica europea. De fet, és on hi havia les més destacades escoles de pilots, centres de cosmografia, tallers d'instrumentació per la navegació i munt d'especialistes en confecció de cartes nàutiques. A més, des de mitjan segle XIII, el Principat havia dut a terme una política insular molt activa que va consolidar més d'un centenar de consolats de mar escampats arreu de la Mediterrània.

En canvi, per la mateixa època, a Castella no hi havia ni escoles de nàutica, ni escoles de pilots, ni centres de cosmografia, ni cap mena d'infraestructura nàutica capaç de dur a terme una expedició transoceànica com la que realitzà l'almirall català Cristòfol Colom. Són molts els historiadors que remarquen la profunda contradicció que suposa l'empresa americana en si mateixa, atès que aquesta seria executada en un context on Castella encara continuava guerrejant dins del seu territori contra el món àrab, no disposava de cap infraestructura comercial desenvolupada, i menys encara, tenia una flota naval prou potent per dur-la a terme. En un context d'una profunda crisi econòmica —que acabarà amb la revolta de les Comunitats castellanques— es fa estrany que Castella tingués alhora prou capacitat militar, i sobretot nàutica, per engegar una empresa transatlàntica. Com a dada rellevant, la creació del primer consolat castellà —el de Sevilla— es farà efectiu l'any 1543.

Però la prova definitiva sobre el punt de sortida de l'expedició d'en Colom ens la dona l'Antonio de Herrera a la portada de la seva obra "Historia General de los Hechos de los Castellanos en las Islas y Tierra Firme del Mar Oceano", on en ambdues edicions de 1601 i la de 1726 hi apareix un gravat que teòricament vol il·lustrar "la villa de Palos" d'Andalusia, quan en realitat ens està representant meticulosament la silueta de vil·la de Pals d'Empordà. Només cal observar el gravat per reconèixer ràpidament el seu característic campanar. Tanmateix, hi apareix la representació de les tres caravel·les, les quals curiosament duen la bandera catalana, cosa que es repeteix successivament en els gravats que il·lustren l'interior de l'obra. I per si tot això no fos suficient, la cita que acompanya el gravat diu textualment: "El Almirante salió de Palos, villa del conde de Miranda, a descubrir". Doncs, com ha remarcat la historiografia espanyola, el Palos andalús pertanyia al comte de Niebla. En canvi, el senyor de Miranda era el comte d'Empúries.

El punt de tornada i recepció de l'expedició

Avui sabem del cert que l'almirall català Cristòfol Colom va ser rebut amb tots els honors pels monarques catòlics al Palau Reial de Barcelona, el 3 d'abril de 1493, després d'haver completat el primer viatge transoceànic. I aquest esdeveniment —acceptat per tota la historiografia— fou absolutament silenciàt per la versió oficial fins no fa gaire.

Durant segles, tant Portugal com Andalusia van ostentar d'aquest privilegi, fins a la irrupció de l'estudi de l'historiador Antoni Rumeu de Armas, que a través del seu extens treball "Colón en Barcelona" —i publicat en plena dictadura franquista (1944)— va tenir la valentia de documentar l'arribada del Descubridor d'Amèrica a la capital catalana. L'estudi d'en Rumeu de Armas fou un treball clau per al futur dels estudis colombins, i va contribuir amb una innovadora recerca —pel detall i per la precisió de la investigació— a testimoniar com la ciutat de Barcelona tingué un paper fonamental en la descoberta del "Nou Món". A partir d'aleshores, no han parat d'aparèixer documents de tota mena que constaten que la rebuda del descobridor es va fer a Barcelona.

Rumeu de Armas va ser capaç de demostrar que la versió oficial estava edificada sobre una falsedat quan es parlava de Palos de Moguer com el lloc de sortida i tornada de l'expedició. L'anàlisi de la documentació —sobretot del diari de bord— va permetre demostrar que el binomi Pals d'Empordà-Barcelona foren els veritables punts de partença, tornada i recepció de l'expedició. Del diari de bord també s'hi dedueix que l'expedició va ser planificada com un viatge de reconeixement. Per tant, d'una curta durada i amb una tornada més o menys fixada.

En aquest primer viatge, en Colom havia aconseguit trobar el continent perdut del qual en parlaven infinitat de textos antics: les terres existents a l'altra banda de l'Atlàntic "i que des de l'enfonsament de l'Atlàntida havien quedat incomunicades". I com a prova d'aquesta descoberta, d'aquest "Nou Món", va presentar davant els reis i les altes instàncies del regne, els indígenes, animals, metalls preciosos i plantes que havien portat. Proves fefaents que demostraven que venien d'unes terres fins aleshores desconegudes.

Tanmateix, els Reis Catòlics —des de l'estiu de 1492— s'allotjaren entre Barcelona, Girona i Figueres, atès que el Principat es trobava immers en un conflicte territorial amb els francesos, que havien envaït la Cerdanya i el Rosselló, a fi de bescanviar-los pel regne de Nàpols. Aleshores, el rei Ferran el Catòlic —que vetllava pels interessos dels seus estats— va començar a organitzar la defensa militar del territori. I és per aquest motiu que ambdós monarques trobant-

se a Catalunya i sabent que l'expedició era només de reconeixement i, per tant, de curta durada, esperaren la tornada d'en Colom a Barcelona. I fou allí fins on s'hi va acostar una delegació portuguesa per a negociar el repartiment de les noves terres descobertes, procés que finalitzarà amb el Tractat de Tordesillas. I també fou fins allí on arribaren les butlles de donació pontifícia —del Papa Borja, “il papa catalano”— les quals foren fetes públiques pel bisbe Pere Garcia de Barcelona. A més, les cròniques contemporànies expliquen que l'audiència de Barcelona va tenir un grandíssim ressò, i que la rebuda va ser una autèntica festa popular i espontània, amb tots els barcelonins festejant-ho al carrer, un fet que no recull cap crònica castellana.

Tal com explica la crònica del Pare Casaus, l'or que va arribar del segon viatge d'en Colom va ser requisat íntegrament pels oficials i duaners del regne, cosa que va permetre sufragar la campanya de recuperació de la Cerdanya i el Rosselló, i va permetre finançar la construcció de la fortalesa de Salses. Però el fet més preocupant succeirà en el decurs del tercer viatge, quan en Francisco de Bobadilla —amb amplis poders per jutjar l'almirall— confiscarà la totalitat de la seva mercaderia argumentant que no s'havien enviat totes les riqueses promeses a la Corona. D'aquesta manera va començar una autèntica campanya de desprestigi públic que acabaria amb la detenció d'en Colom.

Tota la documentació sobre el procés contra Colom ha desaparegut. Per fonts indirectes, se sap que la Corona va requisar tota la documentació que Colom havia d'aportar en defensa pròpia. I també se sap que els informes en què es van basar les acusacions van ser elaborats per Pere Bertran Margarit i Bernat Boïl, representants de la Corona. Per tant, no ens ha d'estranyar el tipus de judici-farsa —cosa a què ja ens té acostumats la Corona de Castella— en el qual es va veure involucrat primer en Cristòfol Colom i després la seva família. En un acte de gosadia extraordinària, la Corona es va extralimitar quan va desposseir per mitjà de falsedats—al navegant més famós del moment— de tots els seus títols adquirits merescudament.

Arribats fins aquí, la història del descobriment d'Amèrica esdevé una qüestió immoral pels catalans. Des del segle XV, la catalanofòbia ha marcat les relacions entre Castella i Catalunya. No podem continuar acceptant l'origen genovès del Descobridor, no podem continuar creient que la configuració de la tripulació de les tres caravel·les fos castellana i —per sobre de tot— no podem continuar legitimant Castella com la promotora de l'expedició transoceànica que va suposar la descoberta del “Nou Món”. Perdó, segons la versió oficial, amb l'ajuda inestimable de la reina Isabel de Castella que —amb l'empenyorament de les seves joies personals— va ajudar a sufragar totes les despeses del viatge. Tot plegat, no té cap sentit!

Oriol Garcia Farré

Bibliografia bàsica:

Antonio Rumeu de Armas: En Colom a Barcelona, Editorial Llibres de l'Índex, 2012.

Eva Sans i Narcís Subirana: El Port de Pals. ANNALS de l'Institut d'Estudis Gironins, Volum LIV, Girona, 2013.

David Bassa i Jordi Bilbeny: Totes les preguntes sobre Cristòfor Colom. Col·lecció Descoberta, Editorial Llibres de l'Índex, 2015.

Jordi Vila: Les Capitulacions colombines de 1492: un document català. 1r Simposi sobre la Descoberta Catalana d'Amèrica, Arenys de Munt, 2001.

Jordi Bilbeny: Cristòfor Colom, príncep de Catalunya, Proa, Col. Perfils, Barcelona, 2006.

Jordi Bilbeny: Inquisició i Decadència: Orígens del genocidi lingüístic i cultural a la Catalunya del segle XVI, Libbooks, Barcelona, 2018.

Podeu llegir l'article original a través del següent enllaç:

https://www.11onze.cat/magazine/judici-colom/?utm_campaign=Aquesta%20setmana&utm_medium=email&_hsmi=77417213&_hsenc=p2ANqtz-8Yuh6GMN7ldk2_I2h8mfzP2IEP45tiKylzAtzfnvKQ4dz4XelRYJVsqrl3xurYLz4MRAIRmjNEigs_

